

СОЦІОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

УДК 378:37.011.3-051:78]:[008:005.336.2]
<https://doi.org/10.28925/2312-5829.2024.2.10>

Ірина БАРАНОВСЬКА,

доцент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського,
кандидат педагогічних наук, доцент,
м. Вінниця, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-8223-1683>
e-mail: iriskab1468@gmail.com

Руфіна ДОБРОВОЛЬСЬКА,

старший викладач кафедри
вокально-хорової підготовки теорії
та методики музичної освіти імені Віталія Газінського
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського,
доктор філософії (PhD),
м. Вінниця, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-1414-8861>
e-mail: rufina.dobrovolska@vspu.edu.ua

Юлія ЯКИМЕНКО,

викладач кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-7552-359X>
e-mail: jyliett@ukr.net

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦТВА ЗА ПРОСВІТНИЦЬКО-МОТИВАЦІЙНИМ КРИТЕРІЄМ

У статті порушено питання та розглянуто різні погляди сучасних науковців на проблему формування культурної компетентності майбутніх учителів мистецьких дисциплін. Проаналізовано нормативні освітні документи та науковий доробок сучасних вчених у галузі мистецької педагогіки з проблеми дослідження. Визначено концептуальну роль мистецтва для формування культурного імунітету та культурного інтелекту особистості. Обґрунтовано позицію щодо вибору просвітницького вектора для формування культурної компетентності майбутніх учителів мистецтва. Схарактеризовано сутність феномену «культурна компетентність» та визначено його мотиваційно-просвітницький, когнітивно-комунікативний, інноваційно-дискурсивний структурні компоненти. Обґрунтовано семіотико-герменевтичний, творчо-комунікативний, інноваційно-рефлексивний наукові підходи та принципи їх реалізації: інтеграції знань і вмінь, здобутих у процесі засвоєння змісту дисциплін навчального плану, актуалізації власного освітнього досвіду, активізації художньо-асоціативної уяви та персоніфікованого проникнення в художній задум митця, педагогічної толерантності, педагогічного артистизму, педагогічної підтримки інтерпретаційно-методичної ініціативи майбутніх учителів мистецьких дисциплін й орієнтації на застосування інноваційних мистецьких технологій в освітньому процесі.

Представлено результати діагностичного дослідження рівнів сформованості культурної компетентності здобувачів за мотиваційно-просвітницьким критерієм. Визначено перспективи подальших досліджень: розробка спеціальних діагностичних завдань та вибір діагностичних методів задля визначення

рівнів за всіма показниками досліджуваного конструкту; обґрунтування педагогічних умов та розробка поетапної методики формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва за допомогою інноваційних технологій.

Ключові слова: культура, мистецтво, освіта, компетентність, майбутні учителі, музична терапія, здоров'язбережувальні, арттерапевтичні технології, професійна підготовка.

© Барановська І., Добровольська Р., Якименко Ю., 2024

Соціокультурний простір інформаційного суспільства ХХІ ст. характеризується зростаючим потоком інформації, великою кількістю кризових ситуацій, прискоренням темпів життя, суперечливістю та інтенсивністю комунікативних зв'язків, пов'язаних з негативом, що впливають на психологічне здоров'я людини, якість її життя, душевний баланс і благополуччя, рівновагу й гармонію. В час таких викликів та якісних змін у світовому соціокультурному середовищі сучасна людина має володіти здатністю сприймати, розуміти, критично оцінювати, вишукувати та творчо взаємодіяти з великою кількістю інформації. Глобальне поширення мережі «Інтернет», онлайн-сервісів та соціальних мереж дає змогу легко й швидко, у будь-який час отримувати музичний контент будь-яких видів та форм, стилів і жанрів, однак, і будь-якої якості. У цьому контексті формування культурної компетентності майбутніх учителів мистецтва засобами інноваційних мистецьких технологій набуває вагомого значення в сучасній музично-педагогічній освіті.

Різні аспекти формування культурної компетентності студентської та учнівської молоді висвітлені в працях І. Зязюна, В. Гавера (W. Gaver), Го Цзюнь, Н. Казьмірчук, О. Лобової, Л. Масол, Н. Мозгальнової, Н. Овчаренко, О. Ребрової, І. Стахової, М. Федорця, О. Щолокової. Науковці передусім наголошують на концептуальній ролі мистецтва для розвитку духовності, культури особистості та суспільства. Критичне мислення, широка мистецька ерудиція, музично-естетичний смак педагога вважають запорукою формування своєрідного «культурного імунітету» та культурного інтелекту.

Культура є головним шляхом розвитку людської цивілізації, прогресивним способом вирішення проблем і суперечностей, а головне — необхідним засобом гармонізації буття та життєдіяльності людини. За словами китайського дослідника Дін Юнь, «культура — найбільш універсальна характеристика людини, оскільки внутрішній світ людини є її культурною реальністю» (Дін Юнь, 2016). Отже, культура — це результат усіх видів творчої діяльності особистості, що втілений у матеріальних та нематеріальних (духовних) цінностях. Своєрідність феномену культури проявляється в образі мислення та світогляді людини, характері поведінки, емо-

ційному ставленні до суспільних норм і правил, естетичному смаку, загальноприйнятих способах життя, звичаях, традиціях. Можна вважати, що в такому контексті культура притаманна всім проявам життєдіяльності особистості та є важливим способом її існування в суспільстві, рушійною силою розвитку.

Різні види мистецтв (музичне, образотворче, театральне, літературне, кіно, фото тощо) складають ядро художньої культури. Набуття художньої культури, зокрема музичної, образотворчої, комунікативної, у процесі опанування мистецтва щільно пов'язано з формуванням культурної компетентності особистості.

У сучасній педагогічній освіті культурний розвиток традиційно ототожнюється з освітньою діяльністю. Невипадково в довідниковій літературі зазначено, що освіта — «духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процесу виховання, самовиховання, впливу, шліфування, тобто процесу формування обличчя людини» (Гончаренко, 1997, с. 241–242). Педагогічна освіта, на переконання І. Зязюна, є соціокультурним феноменом, що «обумовлює необхідність звернення до витоків освіти та прийняття її як частини культури» (Зязюн, 2008, с. 35). Прогресивні молоді науковці підтримують цю думку, вважаючи, що освіта віддзеркалює основні риси культури (матеріальної та духовної): «єдність у багатогранності, універсальність, цілісність, а також рівень розвитку, що характерний для певної епохи» (Го Цзюнь, 2023, с. 41). Аналіз наукового доробку вчених та педагогів, з одного боку, вказує на мінливі умови сучасного соціокультурного середовища, а з другого — дає змогу визнати стрижнем культури всього суспільства освіту та культуру особистості людини.

Схарактеризуємо освітні нормативні документи та проаналізуємо погляди науковців на проблему формування культурної компетентності майбутніх учителів мистецтва. У Рекомендаціях Ради ЄС «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» (2018) сутність культурної компетентності визначається як «обізнаність у сфері культури та вміння творчо самовиражатись», що включає «знання місцевого, державного та європейського культурного спадку та його місця у світі; визначних мистецьких творів, у тому числі творів сучасного мистецтва; розуміння мов-

ного та культурного різноманіття Європи і світу, бажання його зберігати; визнання краси та естетичного початку в різних його проявах» (Рекомендації, 2018).

Закон України «Про освіту» (ст. 12) спрямовує на формування низки ключових компетентностей, серед яких культурна (Закон «Про освіту», 2017). Концепція Нової української школи акцентує увагу освітян на формуванні одинадцяти загальних компетентностей, зокрема й культурної, що тлумачиться як «залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості (Нова українська школа, 2016).

У сучасному науковому дискурсі співіснують різні погляди на феномен «культурна компетентність». Більшість учених дотримується просвітницького вектора та розглядає культурну компетентність як знання, навички, досвід особистості, що дають змогу їй адаптуватися та вільно працювати в різних культурних середовищах (регіонах), оскільки вони містять поведінкові, мотиваційні й метакогнітивні основи (Earley, 2002 99). Обґрунтованою є думка про те, що культурна компетентність — це комплекс систематичних знань, умінь і навичок, які вказують на певний рівень загального розвитку людини та її культурний досвід, що стають підґрунтям для формування ціннісних орієнтацій, саморозвитку протягом життя, розширення уявлень про світову культурну спадщину.

У довідковій літературі знаходимо, що «культурна компетентність передбачає високу міру соціалізованості та інкультурованості», що дозволяє людині достатньо вільно комунікувати в сучасному полікультурному світі. Вона включає знання та прийняття особистістю національних та культурних цінностей, що лежать в основі її поведінки. Як зазначено в енциклопедії, «культурна компетентність вказує на рівень адаптованості людини до культурного, комунікаційного, техногенного сучасного середовища, вміння орієнтуватися в швидкоплинному потоці інформації, правильно використовувати отриману інформацію для прийняття рішень» (Культурна компетентність).

Заслужовує на увагу думка дослідників (М. Федорець, Го Цзюнь, О. Лахтадир), які розглядають культурну компетентність особистості вчителя «як певного роду “витонченість” параметрів її соціальної адекватності, її ідеальну форму». Науковці виділяють у структурі цього складного поняття чотири складові, такі як:

— компетентність щодо інституційних норм соціальної організації (соціальні інститути, економічні, політичні, правові й конфесійні структури, установи, звичаї та ієрархії);

— компетентність щодо конвенціональних норм соціальної і культурної регуляції (національні й станові традиції, мораль і моральність, світогляд, мистецтво та його цінності, норми етикету, звичаї, обряди, ерудиція в соціальних і гуманітарних знаннях);

— компетентність щодо короточасних, але гостро актуальних зразків соціальної престижності (мода, імідж, стиль, символи, соціальний статус, інтелектуальні цінності й естетичні течії тощо);

— компетентність, виражена рівнем повноти й свободи володіння мовами соціальної комунікації (природна розмовна (усна чи письмова), спеціальні лінгвістичні й мовні прийоми в соціальному середовищі, що залежать від рівня розвитку вчителя. Лінгвокомпетентність полягає в тому, що вчитель має розрізняти спеціальне й соціальне (професійні мови), жаргон, самобутні мови (діалекти), які прийняті в цьому суспільстві. А також, етикет і церемоніал, політичну, релігійну, соціальну та етнографічну символіку, семантику атрибутики престижності тощо) (Лахтадир, 2017; Го Цзюнь, 2023).

Своєю чергою, китайський дослідник Чжоу Тінтін вказує на такі складові культурної компетентності вчителя, як «здатність творчо виражати ідеї, емоції, досвід, здатність до творчого самовираження та використання творчих здібностей, бажання брати участь у культурному житті закладу освіти та сприяти естетичному вдосконаленню через художньо-творчу діяльність», визначати освітні можливості та перспективи в мистецькій діяльності. Також педагог звертає увагу на спільну ознаку культурної компетентності, що простежуються в працях молодих науковців. Це її міждисциплінарне змістове наповнення, оскільки «культурна компетентність має системно-утворювальну властивість (вбирає та перетворює зміст інших ключових компетентностей) та одночасно наскрізно інкрустується в цей зміст» (Чжоу Тінтін, 2021, 179).

У цьому контексті актуальним для нашого дослідження став аналіз наукового доробку дослідників у галузі музичної терапії, які вказують на широкий діапазон ефективності її застосування: розвиток комунікативних навичок та реабілітація пацієнтів з органічними ураженнями нервової системи; формування здатності до релаксації; розвиток творчих здібностей, творчого мислення, естетичних потреб; корекція та відновлення емоційної сфери; модуляція діяльності функціональних систем; терапія болю (Nickel, 2003). Визначені напрями застосування музичної терапії свідчать про її глибоке втілення в соціокультурний простір, включаючи його мистецько-освітню складову.

Отже, підсумовуючи, можна погодитись із думкою М. Федорця та Го Цзюнь, що в умовах

сучасного соціокультурного розвитку культурна компетентність — необхідна риса успішної особистості вчителя мистецьких дисциплін, що визначає «умовно достатній ступінь соціалізованого культурного рівня розвитку, який дозволяє вільно розуміти, використовувати і варіативно інтерпретувати комплекс знань, що встановлює норму загальносоціальної ерудованості людини в певному культурному середовищі (комплекс правил, зразків, законів, звичаїв, заборон, етикетних установок та інших регуляторів поведінки, вербальних і невербальних мов комунікації, систему загальноприйнятих символів, світоглядних підстав, ідеологічних і ціннісних орієнтацій, безпосередніх оцінок, соціальних і міфологічних ієрархій, естетичних цінностей та смаків тощо) (Федорець, 2020; Го Цзюнь, 2023).

Мета статті — визначити сутність та схарактеризувати структурні компоненти культурної компетентності майбутніх учителів мистецтва, представити результати констатувального етапу експерименту щодо виявлення рівнів сформованості культурної компетентності майбутніх учителів за просвітницько-мотиваційним критерієм.

Для реалізації наміченої мети були застосовані такі методи: теоретичні (аналіз наукового добробку вчених у галузі культурології та мистецької педагогіки задля визначення сутності феномену «культурна компетентність»); узагальнення даних педагогічних досліджень, де розкрито зміст та специфіку підготовки та формування культурної компетентності майбутніх учителів мистецтва; моделювання — з метою визначення структури досліджуваного феномену, обґрунтування наукових підходів та вироблення принципів, що дають змогу реалізувати їхні настановні ідеї; прогнозування — для обґрунтування педагогічних умов та методів формування культурної компетентності майбутніх учителів мистецтва в процесі професійної підготовки) та емпіричні (опитування, спостереження, модифікований діагностичний тест (Cultural intelligence (CQ)).

Методологічною основою дослідження було вибрано семіотико-герменевтичний, творчо-комунікативний та інноваційно-рефлексивний підходи.

Семіотико-герменевтичний підхід вказує на важливість оволодіння здобувачами педагогічних вишів здатністю до усвідомленого розуміння змісту мистецьких творів у всебічності його зв'язків з історико-культурним середовищем, індивідуально-особистісним духовним світом митця, що характеризуються внутрішньою єдністю та багатозначністю; готовністю до здійснення ґрунтовного аналізу сутності знаково-змістових елементів, символів художньо-образної мови різних видів мистецтв та створення особистісної інтерпретації їхніх смислів. Він орієнтує на необхідність опанування культурою вербального

та невербального подання власної інтерпретації художньо-образного змісту мистецьких творів різних стилів, жанрів, історичних епох і країн, що зумовлюється мистецькою ерудицією, наявним мистецьким тезаурусом, культурою мови та мовлення, педагогічно-риторичною майстерністю, тобто здатністю грамотно, доступно, художньо-переконливо висловлюватись та доносити свою думку щодо цінності мистецьких творів у різних культурних контекстах. Цей підхід акцентує увагу на здатності поєднувати результати аналізу з художньо-психологічним трактуванням у процесі освітньої діяльності. Принципами реалізації семіотико-герменевтичного підходу у формуванні культурної компетентності майбутніх учителів мистецтва визначено інтеграцію знань та вмій, здобутих у процесі засвоєння змісту дисциплін навчального плану й актуалізації власного освітнього досвіду, активізації художньо-асоціативної уяви та персоніфікованого проникнення в художній задум митця.

Творчо-комунікативний підхід дає змогу ставитись до педагогічної творчості як феномену, що втілюється в різноманітних формах художньої комунікації та включає віртуальне спілкування з духовним світом митця, який уособлює узагальнено-духовну атмосферу культурно-історичного періоду й діалог із самим собою, власними переживаннями та враженнями, оволодіння технологією сутєстивно-художнього впливу (за Н. Кьон) у процесі спілкування з учнями (слухачами). Комунікативна спрямованість мистецько-педагогічної діяльності пов'язана із проявами суб'єктивності, що породжена відносинами та ставленнями до уявлень і духовної творчості інших. Для реалізації творчо-комунікативного підходу вибрано принципи художньо-педагогічної толерантності та педагогічного артистизму.

Інноваційно-рефлексивний підхід забезпечує спрямованість освітнього процесу на підготовку здобувачів, готових свідомо виконувати освітню місію творців культури, здатних до творчого пошуку на основі поєднання традиційних та інноваційних (здоров'язбережувальних, арттерапевтичних, комп'ютерних) технологій і методів навчання, які можуть на основі самоаналізу своїх знань та дій критично оцінити можливість вибраного методичного інструментарію та способів пізнання. Принципом реалізації цього підходу має стати педагогічна підтримка інтерпретаційно-методичної ініціативи майбутніх учителів мистецьких дисциплін та орієнтація на застосування інноваційних мистецьких (здоров'язбережувальних, арттерапевтичних, комп'ютерних) технологій у закладах освіти.

У контексті мети дослідження актуальною вважаємо думку О. Рудницької про те, що своєрідність діяльності та культурологічна місія вчителя мистецьких дисциплін пов'язана з його ху-

дожньо-мистецьким розвитком, а саме: «художньо-естетичним світоглядом, знаннями, досвідом “взаємодії” з мистецтвом, своєрідністю мистецьких інтересів і потреб особистості, характером поведінки й рисами діяльності в різних ситуаціях художнього спілкування»; здатністю до естетичного оцінювання мистецьких творів, до емоційного співпереживання художньому образу, емпатійного проникнення в художній задум автора, навичками аналізу та інтерпретації мистецьких творів; рефлексійним самооцінюванням власного естетичного ставлення до мистецтва, до себе як до суб'єкта педагогічної та мистецької діяльності (Рудницька, 2005, с. 380).

О. Шевнюк культурологічну місію майбутніх учителів мистецтва пов'язує із знаннями та здатністю зберігати й транслювати кращі зразки національної культурної спадщини, примножувати освітні, соціокультурні й мистецькі традиції України, впроваджувати новаторські освітні принципи та передовий міжнародний досвід навчання засобами мистецтва, бути носіями культури й одночасно її творцями (Шевнюк, 2003, с. 14). На переконання О. Ребрової, сучасний учитель мистецтва має бути здатним до усвідомленої передачі знань про різні види мистецтва, що відображають дійсність, до здійснення глибокого аналізу мета-текстів, артефактів, художніх ідей-образів, символів, продуктів творчості тощо (Реброва, 2012, с. 100).

Зазначимо, що в умовах стрімкого соціокультурного розвитку освітянам потрібно враховувати виклики сьогодення, готувати теоретичний та методологічний фундамент підготовки вчителів мистецтва для учнів нової генерації, здатних до творчих пошуків, винаходів, мистецької інноваційної діяльності на основі раціоналізації (вдосконалення, синтезування, комбінування, доповнення вже відомих форм та методів навчання засобами мистецтва), модернізації (розроблення, поширення, застосування нових педагогічних моделей), новаторства (створення нових моделей педагогічного менеджменту), винахідництва (генерування нових педагогічних ідей та концепцій).

На основі аналізу наукового доробку вчених та фахівців у галузі мистецько-педагогічної освіти визначимо складові та компонентну структуру культурної компетентності майбутніх учителів мистецтва.

На думку українських дослідників (І. Гриценко, О. Малихін), культурна компетентність передбачає передусім формування культури міжособистісних відносин, оволодіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною, активне використання культурних еталонів і цінностей у повсякденній взаємодії з оточенням на основі принципів плюралізму та толерантності (Малихін, Гриценко, 2015, с. 197). Узагальнюючи думки вітчизняних та зарубіжних науковців, О. Квітка розглядає

культурну (загальнокультурну) компетентність як набір конгруентних моделей поведінки, настанов і стратегій, що об'єднуються в систему, яка дає змогу ефективно працювати в міжкультурних ситуаціях (Квітка, 2019, с. 25). Дослідниця вважає культурну компетентність «базовою для особистості, котра формується протягом життя та допомагає в набутті нових компетентностей, що надають змогу розвиватися та досягати нових успіхів» (Квітка, 2019, с. 26). Структура культурної компетентності, на думку науковиці, охоплює чотири складові: культурне знання про особливості, історію, цінності, вірування та поведінку іншої етнічної або культурної групи; культурне усвідомлення, розуміння інших груп, здатність бути відкритим до ідеї зміни культурних установок; культурну чутливість — знання того, що існують відмінності між культурами, та здатність не присвоювати значимість цим відмінностям (краще або гірше, правильно чи неправильно); культурна оперативна ефективність (здатність привнести у власну систему особистісних якостей безліч різних моделей поведінки, підходів і стратегій та ефективно працювати в міжкультурному середовищі для досягнення кращих результатів (Квітка, 2020, с. 16).

Цікавою для нашого дослідження є композиційна модель міжкультурної компетентності Дарла Діадорфа, де складниками досліджуваного феномену визначено: когнітивні знання (елементи культурної самосвідомості, розуміння культури, специфічну для культури інформацію та соціолінгвістичну обізнаність); афективні елементи (ставлення, повага, відкритість, допитливість і терпимість до двозначності); поведінкові виміри (слухання, спостереження, інтерпретація, аналіз, оцінка та взаємозв'язок), що належать до практичних навичок організації спілкування (Діадорф, 2006).

Враховуючи багатоманітну специфіку діяльності вчителя мистецтва її мистецько-педагогічну, виконавсько-інтерпретаційну, культурно-просвітницьку спрямованість, нам імпонує думка М. Федорця, який визначає чотири складники культурної компетентності вчителя, а саме: мистецько-естетичну спрямованість, мистецько-естетичну обізнаність, мистецько-естетичну вихованість та художньо-естетичний досвід (Федорець, Сью Сінчжоу, 2020). Своєю чергою, його учень, китайський дослідник Го Цзюнь, у структурі культурної компетентності виділяє просвітницько-мотиваційний компонент (прийняття здобувачами як цінності культурно-світоглядного розмаїття, закарбованого в художніх текстах (музичних, образотворчих, літературних, мультимедійних тощо), прагнення майбутніх учителів до ознайомлення школярів із культурною картиною світу через розкриття культурних кодів художніх текстів засобами інноваційних

мистецьких технологій); смисло-генераційний компонент (обізнаність про культурно-знакові функції елементів музичної мови та шляхи їх сигніфікації в художньо-інтерпретаційному процесі, знання інноваційних мистецьких технологій, функціональних у контексті репрезентації культурної картини світу в процесі загальної музичної освіти); творчо-комунікаційний компонент (уміння пробуджувати інтерес школярів до інтеріоризації соціокультурного контенту художніх текстів засобами інноваційних мистецьких технологій; здатність образно-виразно, із застосуванням інноваційних мистецьких технологій репрезентувати художню картину світу, закарбовану в мистецьких творах) (Го Цзюнь, 2023, с. 315).

Підсумовуючи зазначимо, на наш погляд, культурна компетентність сучасного вчителя мистецьких дисциплін виявляється через широкую мистецьку ерудицію, мистецький тезаурус, знання з методики навчання мистецтву, комунікативну толерантність (навички міжособистісного спілкування), риторично-педагогічну майстерність, обізнаність у сфері інноваційних технологій. Компонентну структуру культурної компетентності майбутніх учителів мистецтва складають мотиваційно-просвітницький, когнітивно-комунікативний та методично-дискурсивний компоненти.

Експериментальною базою для вивчення рівнів сформованості культурної компетентності майбутніх учителів мистецтва було вибрано Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. В експерименті взяло участь 42 здобувачі першого та другого

курсів першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти ОПП «Початкова освіта. Мистецтво».

Було розроблено діагностичний апарат дослідження, визначено критерії, показники, схарактеризовано рівні та вибрано діагностичні методи дослідження. Так, з мотиваційно-просвітницьким компонентом культурної компетентності майбутніх учителів мистецтва зіставлявся однойменний критерій з показниками: міра усвідомлення цінності культурного різноманіття мистецьких творів; ступінь сформованості бажання познайомити учнів та поділитися з ними світоглядними культурними орієнтаціями, закарбованими в змісті й художніх образах мистецьких творів. У ході констатувального етапу експерименту для виявлення рівнів комунікативного компонента за показниками мотиваційно-просвітницького критерію було застосовано модифікований діагностичний тест (Cultural intelligence (CQ)). Вважається, що людина, яка має високий культурний інтелект, здатна надихати й бути універсально мотивованою (Москвичова та ін., 2019). Цей тест було вибрано на підставі стабільності його факторної шкали для різних вибірок та різних контекстів (Lievens et al., 2003; Matsumoto & Hwang, 2013), а також нашого переконання про те, що культурний інтелект є важливим показником мотивації, усвідомлення значущості знання про культурну цінність творів мистецтва, розуміння необхідності застосування різноманітних стратегій (у тому числі й інноваційних) задля розвинення мистецьких знань, усвідомлення та сприйняття цілісності мистецько-педагогічних дій, формування культурної компетентності. Отримані результати подано в *табл. 1*.

Таблиця 1

РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТИКИ СФОРМОВАНOSTІ
МОТИВАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКОГО КОМПОНЕНТА
КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ РЕСПОНДЕНТІВ

Рівні	Мотиваційно-просвітницький критерій					
	Показник 1		Показник 2		Загалом	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Високий	1	2,4	2	4,8	1	2,4
Достатній	18	54,8	15	35,7	17	40,4
Низький	23	42,8	25	59,5	24	57,1

Отримані результати засвідчили, що більшість опитаних (57,1 %) перебуває на низькому рівні за мотиваційно-просвітницьким критерієм. Достатній рівень має 40,4 % респондентів. Отже, дані свідчать про необхідність проведення подальшого діагностичного дослідження за когнітивно-комунікативним та методично-дискурсивним критеріями, розроблення спеціальної

методики формування культурної компетентності майбутніх учителів мистецтва й застосування в процесі підготовки здобувачів інноваційних мистецьких технологій.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробці діагностичних завдань задля з'ясування рівнів сформованості комунікативно-комунікативного компонента культурної

компетентності майбутніх учителів мистецтва за показниками: міра сформованості мистецьких знань та комунікативно-виконавських умінь у системі «знак — твір мистецтва — інтерпретатор»; міра здатності організовувати художньо-творче спілкування з творами мистецтва в різних диспозиціях, а також вимірювання рівнів методично-дискусивного компонента

за показниками: міра здатності використовувати інноваційні технології (зокрема, новітні ІТ-технології, здоров'язбережувальні, арттерапевтичні) в освітньому процесі, ступінь сформованості умінь застосовувати та розробляти мистецько-педагогічні технології задля формування інтересу до досягнення соціокультурного контенту мистецьких творів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановська І. Г. Мистецькі інтегративні технології в поліхудожній освіті. *Інформаційні технології в освіті*. 2019. Вип. 2. С. 40–50. DOI: <https://doi.org/10.14308/ite000695>
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997.
3. Діардорф Д. К. Виявлення та оцінка міжкультурної компетентності як студентського результату інтернаціоналізації. *Журнал досліджень з міжнародної освіти*. 2006. № 10. С. 241–266.
4. Зязюн І. Інтеграційна функція культурної парадигми. *Професійно-художня освіти України: зб. наук. праць*. 2008. Вип. 5. С. 34–38.
5. Квітка О. Зміст і структура загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей. *Український педагогічний журна*. 2020. № 1. С. 14–19.
6. Квітка О. О. Формування компетентності, культурної обізнаності й самовираження студентів гуманітарних спеціальностей. *Jurnalul Umanitar Modern. Republica Moldova*. 2019. № 1. С. 23–27.
7. Культурна компетентність. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
8. Лахтадир О. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. 2017. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/21935/>
9. Малихін О. В., Гриценко І. С. Формування загальнокультурної компетентності студентів філологічних спеціальностей: монографія / О. В. Малихін, І. С. Гриценко. Київ: Видавництво ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2015. 492 с.
10. Масол Л., Миропольська Н., Рагозіна В., Руденко І., Хлебникова Л. Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи в системі інтегративної мистецької освіти: метод. посіб. для вчителя. Київ: Педагогічна думка, 2010. 232 с.
11. Нова українська школа, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
12. Рекомендація ради від 22 травня 2018 року про ключові компетентності для навчання впродовж життя (2018/С 189/01). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2018.189.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2018:189:TOC
13. Реброва О. Акмеологічний контекст методики формування художньо-ментального досвіду студентів-музикантів та хореографів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*. 2014. № 7–8. С. 146–153.
14. Рудницька О. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти. Тернопіль: Богдан, 2005, 456 с.
15. Федорець М., Го Цзюнь. Актуальні питання підготовки майбутніх учителів до формування музичної культури сучасних школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. Вип. 8 (102). С. 485–495.
16. Федорець М., Сюй Сінчжоу. (2020). Формування музично-естетичного досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва як наукова проблема в Україні та Китаї. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2020. № 5. DOI: <https://doi.org/10.28925/2518-766X.2020.5.6>
17. Чжоу Тінтін Культурна компетентність як результат фахової підготовки вчителів музичного мистецтва. *Молодь і ринок*/ 2021. № 5–6(191–192). С. 177–182/ URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/239355/237750>
18. Шевнюк О. Формування художньо-естетичного досвіду майбутнього вчителя: дис. ... канд. пед. наук. Київ. 1995 URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/32012>
19. Guo, Jun. (2023) Analysis of the main results of the study on the problem “Preparation of future musical art teachers for the formation of schoolchildren’s cultural competence by means of innovative art technologies” *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 3 (127). Pp. 313–321. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/09/%D0%B3%D0%BE-%D1%86%D0%B7%D1%8E%D0%BD%D1%8C.pdf>
20. Earley, P. C. (2002). *Redefining interactions across cultures and organizations: moving forward with cultural intelligence*. Oxford: Elsevier.
21. Lievens, F., Harris, M. M., Van Keer, E., & Bisqueret, C. (2003). Predicting Cross-Cultural Training Performance: the validity of personality, cognitive ability, and dimensions measured by an assessment center and a behavior description interview. *Journal of Applied Psychology*, 476–489. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.88.3.476>

22. Matsumoto, D., & Hwang, H. C. (2013). Assessing cross-cultural competence: A review of available tests. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44(6), 849–873. <https://doi.org/10.1177/0022022113492891>
23. Moskvichova, Y., Mozgalova, N., Shcholokova, O., & Baranovska, I. (2019). Historical Prerequisites for the Formation, Worldview, and Aesthetics of Romanticism: Specificity of the Ukrainian Model. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(4), 300–312. <https://doi.org/10.7596/taksad.v8i4.2314>
24. Mozgalova, N. G., Baranovska, I. G., Hlazunova, I. K., Mikhalishen, A. V., & Kazmirchuk, N. S. (2021). Methodological foundations of soft skills of musical art teachers in pedagogical institutions of higher education. *Linguistics and Culture Review*, 5(S2), 317–327. <https://doi.org/10.37028/lingcure.v5nS2.1355>
25. Nickel, A. et al. Music Therapy in the Treatment of Children with Migraine. *Music Therapy Today (online)*. 2003. Vol. 4, № 4. P. 1–15. URL: https://www.wfmt.info/Musictherapyworld/modules/mmmagazine/issues/20030904095541/20030904100950/NickelMTT_4_03.pdf

REFERENCES

- Baranovska, I. H. (2019). Mystetski intehratyvni tekhnolohii v polikhudozhnii osviti. *Informatsiini tekhnolohii v osviti*, (2), 40–50 [in Ukrainian].
doi:10.14308/ite000695
- Honcharenko, S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Diardorf, D. K. (2006). Vyiavlennia ta otsinka mizhkulturnoi kompetentnosti yak studentskoho rezultatu internatsionalizatsii. *Zhurnal doslidzhen z mizhnarodnoi osvity*, (10), 241–266 [in Ukrainian].
- Ziazuiun, I. (2008). Intehratsiina funktsiia kulturnoi paradyhmy. *Profesiino-khudozhnia osvita Ukrainy: zb. nauk. prats* (5), 34–38 [in Ukrainian].
- Kvitka, O. (2020). Zmist i struktura zahalnokulturnoi kompetentnosti studentiv humanitarnykh spetsialnostei. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, (1), 14–19 [in Ukrainian].
- Kvitka, O. O. (2019). Formuvannia kompetentnosti, kulturnoi obiznanosti i samovyrazhennia studentiv humanitarnykh spetsialnostei. *Jurnalul Umanitar Modern*, Republica Moldova (1), 23–27 [in Ukrainian].
- Kulturna kompetentnist. [in Ukrainian].
<https://uk.wikipedia.org/wiki>
- Lakhtadyr, O. (2017). Psykholohichni osoblyvosti rozvytku komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnykh fakhivtsiv z fizychnoi kultury i sportu. [in Ukrainian]. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/21935/>
- Malykhin, O. V., Hrytsenko, I. S. (2015). Formuvannia zahalnokulturnoi kompetentnosti studentiv filolohichnykh spetsialnostei: monohrafiia. Kyiv: Vydavnytstvo TOV «NVP Interservis» [in Ukrainian].
- Masol, L., Myropolska, N., Rahozina, V., Rudenko, I., & Khliebnykova, L. (2010). Formuvannia bazovykh kompetentnostei uchniv zahalnoosvitnoi shkoly v systemi intehratyvnoi mystetskoï osvity: metod. posib. dla vchytelia. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
- Nova ukrainska shkola, 2016. [in Ukrainian].
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- Rekomendatsiia Rady vid 22 travnia 2018 roku pro osnovni kompetensii dla navchannia protiahom usoho zhyttia (2018/C 189/01). [in Ukrainian].
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2018.189.01.0001.01. ENG&toc=OJ:C:2018:189:TOC
- Rebrova, O. (2014). Akmeolohichni kontekst metodyky formuvannia khudozhno-mentalnoho dosvidu studentiv-muzykantiv ta khoreohrafiv. *Naukovyi visnyk Pivdennoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. K. D. Ushynskoho*, (7–8), 146–153 [in Ukrainian].
- Rudnytska, O. (2005). Muzyka i kultura osobystosti: Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Ternopil: Bohdan [in Ukrainian].
- Fedorets, M., & Ho, Tsiun (2020). Aktualni pytannia pidhotovky maibutnykh uchyteliv do formuvannia muzychnoi kultury suchasnykh shkoliariv. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 8 (102), 485–495 [in Ukrainian].
- Fedorets, M., & Siui, Sinchzhou (2020). Formuvannia muzychno-estetychnoho dosvidu maibutnykh uchyteliv muzychnoho mystetstva yak naukova problema v Ukraini ta Kytai. *Muzychne mystetstvo v osvitolohichnomu dyskursi*, (5) [in Ukrainian].
doi: 10.28925/2518-766X.2020.5.6
- Chzhou, Tintin (2021). Kulturna kompetentnist yak rezultat fakhovoi pidhotovky vchyteliv muzychnoho mystetstva. *Molod i rynek*, 5–6(191–192), 177–182 [in Ukrainian]. <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/239355/237750>
- Shevniuk, O. (1995). Formuvannia khudozhnio-estetychnoho dosvidu maibutnoho vchytelia. Dys. kand. ped. nauk., Kyiv [in Ukrainian]. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/32012>
- Guo, Jun. (2023) Analysis of the main results of the study on the problem “Preparation of Future Musical Art Teachers for the Formation of Schoolchildren’s Cultural Competence by Means of Innovative Art Technologies”. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 3 (127), 313–321 [in Ukrainian].
<https://pedscience.spu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/09/%D0%B3%D0%BE-%D1%86%D0%B7%D1%8E%D0%BD%D1%8C.pdf>

Earley, P. C. (2002). Redefining Interactions across Cultures and Organizations: Moving forward with cultural intelligence. Oxford: Elsevier [in English].

Lievens, F., Harris, M. M., Van Keer, E., & Bisqueret, C. (2003). Predicting Cross-Cultural Training Performance: the validity of personality, cognitive ability, and dimensions measured by an assessment center and a behavior description interview. *Journal of Applied Psychology*, 476–489 [in English].

<https://doi.org/10.1037/0021-9010.88.3.476>

Matsumoto, D., & Hwang, H. C. (2013). Assessing Cross-Cultural Competence: A review of available tests. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44(6), 849–873 [in English]. <https://doi.org/10.1177/0022022113492891>

Moskvichova, Y., Mozgalova, N., Shcholokova, O., & Baranovska, I. (2019). Historical Prerequisites for the Formation, Worldview, and Aesthetics of Romanticism: Specificity of the Ukrainian Model. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(4), 300–312 [in English].

<https://doi.org/10.7596/taksad.v8i4.2314>

Mozgalova, N. G., Baranovska, I. G., Hlazunova, I. K., Mikhalishen, A. V., & Kazmirchuk, N. S. (2021). Methodological foundations of soft skills of musical art teachers in pedagogical institutions of higher education. *Linguistics and Culture Review*, 5(S2), 317–327 [in English].

<https://doi.org/10.37028/lingcure.v5nS2.1355>

Nickel, A. et al. (2003). Music Therapy in the Treatment of Children with Migraine. *Music Therapy Today (online)*. (4), 1–15 [in English].

https://www.wfmt.info/Musictherapyworld/modules/mmmagazine/issues/20030904095541/20030904100950/NickelMTT_4_03.pdf

Iryna BARANOVSKA,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Arts of Preschool
and Primary School Education,
Valentina Voloshina Faculty of Preschool and Primary Education,
Vinnitsia State Mykhailo Kotsiubinsky Pedagogical University,
Vinnitsia, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-8223-1683>
e-mail: iriskab1468@gmail.com

Rufina DOBROVOLSKA,

Doctor of Philosophy (PhD),
Senior Lecturer of the Department of Vocal and Choral Training
of the Theory and Methods of Music Education
named after Vitaliy Gazinsky,
Vinnitsia State Mykhailo Kotsiubinsky Pedagogical University,
Vinnitsia, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-1414-8861>
e-mail: rufina.dobrovolska@vspu.edu.ua

Yulia YAKYMENKO

Teacher of the Department of Arts of Preschool
and Primary School Education,
Valentina Voloshina Faculty of Preschool and Primary Education,
Vinnitsia State Mykhailo Kotsiubinsky Pedagogical University,
Vinnitsia, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-7552-359X>
e-mail: jyliett@ukr.net

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF THE FORMATION OF CULTURAL COMPETENCE OF FUTURE ART TEACHERS ACCORDING TO THE EDUCATIONAL AND MOTIVATIONAL CRITERION

The article raises the issue and examines various perspectives of contemporary scholars on the problem of forming the cultural competence of future art teachers. Normative educational documents and the scientific contributions of modern scholars in the field of art pedagogy related to the research problem were analyzed. The conceptual role of art in forming the cultural immunity and cultural intelligence of individuals is determined. The choice of an educational vector for the formation of cultural competence in future art teachers is substantiated. The essence of the phenomenon «cultural competence» is characterized, and its motivational-educational, cognitive-communicative, and innovation-discursive structural components are defined. Semiotic-hermeneutic, creative-communicative, and innovative-reflective scientific approaches and their implementation principles are substantiated: the integration of knowledge and skills acquired through the study of curriculum content, the actualization of personal educational experience, the activation of artistic and associative imagination, and personalized engagement with the artist's vision; pedagogical tolerance, pedagogical artistry, pedagogical support of the interpretative and methodological initiatives of future art teachers, and orientation towards the application of innovative artistic technologies in the educational process.

The results of a diagnostic study on the levels of cultural competence formation in applicants according to the motivational and educational criterion are presented. Prospects for further research are outlined: the development of specific diagnostic tasks and the selection of diagnostic methods to determine levels for all indicators of the studied construct; justification of pedagogical conditions and the development of a step-by-step method for forming the communicative competence of future art teachers using innovative technologies.

Keywords: culture, art, education, competence, future teachers, music therapy, health-preserving, art-therapeutic technologies, professional training.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2024

Прийнято до друку 20.06.2024